

BUDAY ÁRPÁD KÉSZÜLÉSE A SZEGEDI HIVATÁSÁRA

VINCZE ZOLTÁN

Buday Árpád (1879–1937) Pósta Béla saját nevelésű munkatársai sorában a legelső. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület választmánya a másodéves diákot 1899. október 1-jei hatállyal az Érem- és Régiségtár szakdíjnokává, 1900. április 1-jétől pedig első gyakornokává választotta. 1901-ben mint negyedéves hallgatót a régészeti intézet megbízott tanársegédévé választották. 1903-ban történelem–latin szakos tanári oklevelet szerzett. 1906-ban az egyetemi intézethez és az egyesületi táraikhoz szolgálattételre berendelt okleveles középiskolai tanárrá nevezték ki. A következő évben summa cum laude fokozattal régészet fő- és ókori történelem, művészettörténelem mellékszakokból bölcsészdoktorrá avatták. 1911-ben magántanári képesítést szerzett, 1917-ben pedig címzetes nyilvános rendkívüli tanárrá nevezték ki. Szakkörökben úgy tekintettek rá, mint egy hamarosan létesítendő egyetemес ókori történeti és régészeti tanszék vezetői tisztének várományosára. Pósta a provinciális római élet, a Torma Károly által elindított limeskutatás felé irányította tanítványa lépteit. Itthoni felkészülését külföldi tanulmányokkal mélyítette el. Pósta halála után az EME választmánya őt bízta meg az Érem- és Régiségtár igazgatásával. 1924-ben Szegedre költözött, amelynek egyetemén mestere szellemében elindította a régészképzést. Ám választott kutatási területétől elszakadt.

Kulcsszavak: *Buday Árpád, Bethlen Gábor Kollégium, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület*
Keywords: *Árpád Buday, Gábor Bethlen College, Cluj, Transylvanian Museum Association*

A Buday Árpád életpályáját (1879–1937) lezáró másfél évtizednyi rövid szakasznak a Tisza-parti város egyetemi és tudományos életében vállalt építő, alkotó munka adott értelmet. Míg Szeged a műzsák megszentelt hajlékának megtisztelő címét viseli, ezt az érdemet tőle, az iskolateremtő tudós nemzedék tagjától elvitatni nem lehet. E megállapítás fényében az életút hosszabbik, erdélyi, kolozsvári szakasza már-már csupán a betakarítás feladatára összpontosító előkészületnek tekinthető. Az alábbi sorok e közel fél évszázados alapozó életszakasz legfontosabb mozzanatainak a felvázolására vállalkoznak. Hivatalos iratok egybehangzó adatai szerint Buday Árpád 1879. január 17-én született a Maros-Torda vármegyei Marosgezsén, holott az életindító eseményre a marosludasi vasútállomás épületében került sor, ahol a kis család a vasutas édesapának járó szolgálati lakásban teremtett magának otthont. Ugyanis a Székelykocsárdról kiinduló székely körvasút marosludasi állomása részére a tervezőmérnökök a szomszédos Marosgezse határában találtak megfelelő terepet.¹

Árpád a helybeli népiskolában tanult meg írni-olvasni. Gimnáziumi tanulmányait a közeli Nagyenyeden, a Bethlen Gábor alapította református kollégiumban végezte. Élete delén túl hálával emlékezett az ott kapott testi, szellemi javakra: „egyike vagyok ama számtalanoknak, kik az áldott emlékü Fejedelem jóvoltából boldogultunk.”² A *Mensa Academica*, az első kolozsvári diákokthon gondnokaként, majd ennek szegedi párja megteremtésekor minden bizonnyal a nagyenyedi minta munkált lelkében. Évszázadok óta hivatásuk magaslatán álló kitűnő tanárok gondoskodtak az erdélyi reformátusság lelkeszútánpoútlásának neveléséről.

Sorukból ezúttal kiemelünk egyet: a történelmet oktató Herepey Károlyt, aki szenvedélyesen gyűjtötte, kutatta a környék régiségeit. A közeli Vládházán példás lelkiismeretességről tanúskodó ásatáson kettős burkolatú, zsugorított temetkezéseket őrző eneolitikus halmokat tárt fel, és emléke-

¹ SAS 2003, 487–509.

² ENTM C, 26, 27.

iket a kollégium régiségtárába menekítette. Neki köszönhetjük az Erdély területén, Marosgombáson 1895-ben elsőként feltárt honfoglaló magyar sírt.³ Mikor a tanítvány immár az egyetemi tanulmányok idején a régészeti hivatás mellett döntött, elhatározása mélyén minden bizonnyal ott munkált a korábbi kollégiumi tanári példa. Mint ahogy a horatiusi egyénisége, diáktársai iránti atyáskodó természete akaszthatta rá a „vidám bölcs”, a „Tata” ragadványnevet, amely az egyetemre is elkísérte.

Buday az érettségi után a kolozsvári egyetem bölcsészkarára iratkozott. Történelem–latin szakos tanárnak készült. Ám egy év múlva szándéka módosult. Ugyanis az egyetemen régészeti intézet alakult, amelynek nyilvános rendes tanára, a Magyar Nemzeti Múzeum addigi régiségtári őre, Pósta Béla tantárgya számára megnyerte a kar néhány diákját, köztük Buday Árpádot.⁴ Igaz ugyan, hogy Pósta előadásai fakultatívak voltak, látogatásuk nem járt vizsgakötelezettséggel, ám oktatási mód-szere vonzónak tűnt: az elméleti előadásokat múzeumi gyakorlattal tette érdekesebbé, színesebbé. Ugyanis a tanári kinevezéshez az Erdélyi Múzeum-Egyesület Érem- és Régiségtárának igazgatói megbízatása társult, és tanáruk a hallgatókat bekapcsolta a mintegy tízezer régiség és az ezt meghaladó tárgyat számláló éremtár rendezési munkálataiba. Tanítványai előtt pedig megvillantotta a szakmai előrelépés kilátásait. Intézeti segédszemélyzet hiányában az egyesület választmányát meggyőzte a hallgatók köréből kiválasztandó, 25 forint havi díjazású szakdíjnak alkalmazásának szükségéről. A választmány 1899. szeptember 7-én döntött, és Pósta megfogalmazta a biztató pályázati felhívást: „Pályázhatnak jó és lehetőleg gyors írású egyetemi hallgatók, akik a latin nyelvben járatosak. Előnnnyel bírnak azok, akik már eddig is valamely, az érmészet és a régészet körébe vágó vagy azzal rokon kollégiumokat hallgattak, avagy ilyeneket e félévben hallgatni kívánnak, a német és francia nyelvekben legalább annyira járatosak, hogy e nyelvű szövegeket olvasni és illetve megérteni képesek, valamint egy kis rajzolási ügyességgel bírnak.”⁵ A hat pályázó közül még ugyanaznap egy őskori urna segédletével sorshúzással döntöttek a nyertes személyéről. A szerencse Budaynak kedvezett. Október 1-jén letette a hivatali fogadalmat, és átvette a 116 tételből álló leltárat. 1900. április 1-jén előlépett 30 forint fizetéssel járó gyakornokká, újabb esztendő elteltével pedig – Kovács István és Roska Márton személyében – két újabb gyakornokkal osztozott a teendőkön. Összeállt a Pósta-iskola magva.⁶

1901-ben a szaktárca végre rendszeresítette az egyetemi tanársegédi állást. Okleveles pályázó hiányában a negyedéves Budayt egy tanévre megbízott tanársegéddé választották. Tanársegédi teendőivel párhuzamosan letette a tanári vizsgát, megszerezte az oklevelet, és ennek birtokában megbízatását meghosszabbították egy újabb tanévre. A második tanév téli félévében tanára–főnöke rendkívüli karácsonyi ajándékkal lepte meg. Magával vitte a jurjevi (Tartu/Dorpat) egyetem jubileumi rendezvényeire (1902. december 15. – 1903. január 1.), amelyeken maga a kolozsvári testvérintézményt képviselte. A hivatalos kiküldetés kis tanulmányútnak bizonyult, hiszen a szentpétervári múzeumok és az Észttudós Társaság jurjevi régiséggyűjteményének megtekintése a régió régészetiével való ismerkedés alkalmát szolgáltatta.⁷ Egyéves katonai szolgálata miatt állását nem foglalhatta el. Ennek lejártával megkapta ugyan két tanévre szóló tanársegédi kinevezését, amellyel viszont – ezúttal szakmai pályáját előmozdító okból – nem élhetett: speciális tanulmányok végett egy tanévre beiratkozott a bécsi egyetemre.⁸

A császárvárosi tanulmányok (1904. október – 1905. június) a görög és a római antikvitással kapcsolatos régészeti, felirattani és éremtani előadásokat, gyakorlatokat érintettek. Az újonnan szerzett ismereteket a város gazdag múzeumainak látnivalóival egészítette ki. Tájékozottságát főképp epigráfusi és gyakorló régészeti munkásságában kamatoztatta.⁹

A római feliratok világában való jártasságáról már bécsi tanulmányai előtt számot adott. 1904-ben megjelent a királyság és a köztársaság idejéből (Kr. e. 710–44) fennmaradt feliratos emlékeket ismertető könyvomatos jegyzete (*Inscriptiones Latinae Antiquissimae*). E. Bormann és W. Kubitschek óráin rádöbbsent korábbi ismeretei hiányosságaira: „Sejtelmem sem volt, milyen sok mindent kell jól tudnia egy epigraphusnak: történelmet, irodalomtörténetet és nyelvészetet.”¹⁰ A jegyzet népszerűségét jelző utánnyomások tekintettel voltak az önkritikai töltetű megfigyelésekre. Kolozsvári éveiben

³ PÓSTA 2013, 23; VINCZE 2014, 111, 189, 192, 339, 471.

⁴ FJTE RI 1937, 1–2, VINCZE 2014, 98, 111.

⁵ ENTM C₁ 26.

⁶ VINCZE 2014, 139, 159.

⁷ VINCZE 2014, 103, 111.

⁸ VINCZE 2014, 112.

⁹ VINCZE 2014, 112.

¹⁰ ENTM C₁ 207. Buday levele Póstának. Bécs, 1904. nov. 13.

a mindennapi epigráfusi teendők rendjén mintegy 35–40 darab újabban napvilágra jutott felirattal gyarapította a szakirodalmat. E szám közel felét (15) fogadalmi oltárok képezték, 8 sírfelirat következik a sorban, téglabélyegek sorozata, egy katonai diploma két részletben, Kolozsváron, illetve Szegeden közölt szövege, továbbá egy ritkaság: egy szemorvos Csákgorbón talált bélyegzője. Epigráfusi munkásságának koronája az 1914-ben megjelent *Római felirattan*, amellyel ma is használható kézikönyvet adott a vidéki szakemberek, latin és történelem szakos tanárok, tanárjelöltek kezébe.¹¹ Összeállításakor a nemzetközi szakirodalom bevált tapasztalatait követte,¹² de a hazai igényekre is (daciai és pannoniai helytartók jegyzéke) tekintettel volt.

Régézőpályája elején (1910) vallomásos elképzeléssel fordult a Mesterhez: „sok mindenféle hozám való jószágát sohasem tudom meghálálni Nagyságodnak. De azt, hogy a limeskérdésre terelte neveltetésem, igazán lehetetlenség meghálálnom. A többit még annyira, amennyire lehet, hűséggel, odaadó ragaszkodással, törekvések megértésével, szorgalommal: de ezt semmivel. Hiszen itt egy *zárt életcél*t nyújtott nekem Nagyságod, olyat, melynek eléréséhez bizony alighanem rövid az én még valószínűleg nem sok hátralevő évem. De az bizonyos, hogy ha Isten a bajoktól megőriz, akkor belefekszem egész lelkemmel ebbe a munkába, s hiszem, hogy sikerül olyan eredményeket elérni, ami méltó lesz Torma Károly emlékéhez, s örömet fog okozni Nagyságodnak.”¹³ A nagy előfutár fél évszázaddal korábban, az alsóillosvai *castrum* feltárása közben vázolta fel a daciai *limes* kinyomozásának ambiciózus tervét. Jóformán egymagára utalva, néhány év alatt sikerült is lokalizálnia a Meszesen és a Szamos mentén húzódó szakasz elemeinek többségét. A bizonytalan pontok egyike Porolissum volt. Buday számára kézenfekvő volt tehát, hogy ennek tisztázásával kell elkezdenie a folytatást.

1906-ban kereste fel először a stratégiai fontosságú Meszesi-kapu közelében fekvő Mojgrád és Zsákfalva határát, és négy ásatási évadra terjedő feltárásokba kezdett (1908, 1909, 1913, 1914). Feltárt öt lakóházat *hypocaustum*mal és sok melléklettel (római sírkő, katonai diploma, *terra sigillata*-cserepek stb.). Terepbejáráson azonosította az ikertábornak bizonyult közeli *castrum* falát, őrtornyait. Az eredmény eloszlatta a Torma feltételezése körüli kételyeket. Leszögezte: a nagy előd „pontos munkát végzett”: a zsákfalvi romok az egykori Porolissum emlékei. N. Gudea, az egykori kutatások folytatójának értékelése szerint Buday feltárásai „kivételesen korszerűek és átfogóak, mindmáig mintául szolgálnak.”¹⁴ Az ásatások szüneteiben (1911, 1913–1914) a Meszes-gerincen feltételezett töltés, illetve a *castrum* körüli erődítési elemek kinyomozását célzó terepbejárást végzett. Sajnos mindkét kutatás félbeszakadt: „megoldatlan maradt.”¹⁵

Az eredményes kezdet korábbi elhatározása megerősítésére ösztönözte: „hátralevő egész életemet rászánom az erdélyi *limes*re” – osztotta meg döntését Hampel Józseffel, az MTA Régészeti Bizottságának elnökével. „Még elég fiatal vagyok arra, hogy az erdélyi *limes* teljes tisztába állítását megérhessem; és szeretném kivenni a magam részét a munkából alaposan.”¹⁶ Idézett elhatározása közlésekor már kiadásra készen állt a németországi *limes* bejárásán szerzett tapasztalatokat összegző, a német tudományosságot megelőző átfogó tanulmánya.¹⁷ Eredményes tanulmányait a tudományos karrier egy-egy lépcsőjével jutalmazták. A bécsi egyetemi év után osztályarcheológusi kinevezés várta (1905. április 1.). 1907. június 22-én – archeológia fő-, valamint ókori történet és művészet-történelem melléktárgyakból – elnyerte a doktori címet. 1910. július 1-jei kezdettel tanársegédként visszakerült az egyetemi pályára, és 1911. május 27-én a római tartományok régiségtanának magántanárává habilitáltak.¹⁸

Hazatérve, németországi tapasztalatokkal a tarsolyában, a daciai *limes* további szakaszainak kinyomozása foglalkoztatta. 1911. évi programjában „az erdélyi *limes* székelőföldi vonalának” bejárása, Téglás Gábor ottani megfigyeléseinek ellenőrzése szerepelt. Sajnos nem találni írásos nyomát annak, hogy tervét megvalósította volna. Régészeti ásatás helyett a Székelyföld római történetét illető ismereteinket egyetlen, ám lényeges meglátással gyarapította: a római uralom első évtizedeiben a Háromszéki-medence az új Dacia provincia határain kívül maradt, Moesia Inferiorhoz csatolták.

¹¹ BUDAY 1914.

¹² CAGNAT 1898.

¹³ ENTM C, 1399a. Buday levele Pósta Bélának. Berlin, 1910. február 18.

¹⁴ GUDEA 1989. 34. Erről részletesen ugyanebben a kötetben lásd Vass Lóránt cikkét!

¹⁵ FJTE RI 1937, 10–11; VINCZE 2014, 116–117.

¹⁶ OSZKK VIII/2470.2. Buday levele Hampel Józsefnek. Kolozsvár, 1910. augusztus 26. Erről részletesen ugyanebben a kötetben lásd Visy Zsolt cikkét!

¹⁷ BUDAY 1910.

¹⁸ VINCZE 2014, 116.

1912-ben figyelme a Porolissumnál kelet felé forduló, az alsóilosvai *castrum*ot is magában foglaló északi szakasz felé fordult. Februárban meglátogatta az alsókosályi *castrum* romjait, és a múzeum részére megvásárolt néhány feliratos követ. A romlatag állapotban lévő emlék megmentésére az intézet többéves ásatást ütemezett be. Ám két évvel később a tervekben szereplő alsókosályi tábor helyét a tihói vette át. Az új tervet pedig elvitte a háború.¹⁹

1912 nyarán a Magyar Földrajzi Társaság Alföldi Bizottsága megbízásából a Duna–Tisza közén húzott, úgynevezett kis és nagy római sánc rendeltetését próbálta tisztázni. Meggyőző eredmény nélkül. További kutatásokat sürgetett. Akárcsak az Al-Duna térségének római kori kutatását illetően, amelyről úgy vélte: „Világos, hogy csak valamely nemzetközi – talán az érdekelt tudományos akadémiák és kormányok segítségével létesítendő – bizottság tudná a munkát elvégezni.”²⁰ Jós volt-e vagy csak a tudomány józan, előrelátó szószólója? A Szerbia katonai megszállása idején tett koszovói egy-személyes expedícióját (1917) bizonyára maga is csupán pótcsalekvésnek tekintette.

Ám a *limes*kutatás korántsem merítette ki a provinciális archeológia feladatainak széles palettáját. Magyarosdon, Kolozsvár–Kistarcsán (1912) és Csákgorbón (1913) *villa rustica*k, illetve lakóház feltárása vonta el egy időre figyelmét, idejét élete nagy célkitűzésétől.²¹ Az intézet távlati tervei pedig újabb igényes teendővel terhelték: a Keleti Intézet tevékenységének előkészítésével.

Pósta Béla szándéka volt egy keleti kutatóintézet felállítása, amely a magyar tudományosságot bekapcsolja az ókori Kelet feltárásának nemzetközi erőfeszítéseibe, és amely egyben felvállalja az ősmagyar kultúra keleti gyökereinek azonosítását. A többéves munkára tervezett intézet színhelyéül Mezopotámiát jelölte ki. Kulcsemlőül egyik legfiatalabb tanítványát, Létay Balázst választotta ki, aki londoni asszirológiai tanulmányokkal készült a feladatra. A szerteágazó munkában Pósta mind-egyik munkatársára számított. Budaynak – tekintettel római provinciális előtanulmányaira – a különböző kultúrák kölcsönhatásának nyomon követése jutott. A feladatra készülve tanulmányutat tett Görögországban (1914. március 8. – május 16.). A daciai római emlékek korábbi helyi, valamint a görög és a keleti elemek párhuzamait vizsgálta. Az intézet alapjait lefektető első expedíciónak decemberben kellett volna elindulnia. Ám ekkor már hónapok óta dúlt a háború, amelynek Létay volt az egyik első hősi halottja. Az ambiciózus tudományos elgondolás hamvába holt.²² A tisztí rangjáról lemondó Buday már 1913-ban kilépett a honvédség kötelékéből, nem vett részt harci cselekményekben. Polgári foglalkozásához kötődő teendőket végzett. Románia hadba lépését követően részt vett a front mögötti területek kulturális értékeinek mentésében. Szerbia megszállása idején az MTA Keleti Bizottsága szervezésében indított, a Fehér-Drin menti Metohija-medencében kutató expedíció tagjaként Ipek közelében azonosította egy római (bizánci?) katonai tábor, egy *columbarium* romjait, a római út egy szakaszát, valamint középkori műemlékeket. Az expedíció résztvevői rendre egymástól függetlenül indultak útnak. Buday 1917. május 10. és július 14. között járt a helyszínen. Tapasztalatait részletes jelentésben ismertette. Beszámolóját Foerk Ernővel – a szegedi fogadalmi templom későbbi építőjével – is megosztotta, aki szeptemberben építész szemmel készült bejárni a területet.²³ Az elismerés egyetemi rendkívüli tanári kinevezéssel járt (1917. október 2.). Ez pedig a karrierépítés lehetőségét kínálta.

Megpályázta a Pozsonyban szervezés alatt álló Erzsébet Tudományegyetemen az egyetemes történelem egészének oktatására meghirdetett nyilvános rendes tanári állást. Pályázata nem felelt meg a kiírás feltételeinek, és jelentkezését a jelölőbizottság visszautasította. Ám a klasszikus archeológia, főképp a római provinciális régészet terén kifejtett munkásságát nagyra értékelte: „Különösen kiemelendőnek tartjuk *limestanulmányait*, amelyek azt mutatják, hogy e téren őt tekinthetjük jelenleg a legalaposabban képzett hazai szakférfiúnak, aki hivatva van arra, hogy e fontos kérdést, a magyarországi római *limes* kérdését a megoldáshoz közelebb hozza.” Indítványozta hát, hogy Apponyi Albert miniszter „egy külön ókori egyetemes történeti tanszék felállítását már most határozza el, esetleg a klasszikus archaeológiával kapcsolatban, és erre a tanszékre mint legalkalmasabb szakférfiút már most hozza dr. Buday Árpádot, ugyancsak mint nyilvános rendes tanárt, javaslatba.”²⁴ Az ajánlás talán az 1924-es szegedi kinevezés magvának tekinthető.

¹⁹ FJTE RI 1937, 11

²⁰ BUDAY 1919, 143.

²¹ Erről részletesen ugyanebben a kötetben lásd Vass Lóránt cikkét!

²² VINCZE 2014, 494–507.

²³ VINCZE 2014, 118–119.

²⁴ MNL K 500–452939/1918. A jelölő bizottság jelentéséből.

Ám addig várt rá néhány fájdalmas élmény meg kötelesség. 1918 karácsonyán Kolozsvárra bevonultak a győztes oldalon újra meginduló román csapatok. A megszállás megaláztatásaival szemben tehetetlen Pósta végleg magukra hagyta szeretteit, nagy gonddal felépített intézeteit (1919. április 16.). Az egyetemen és a múzeumban betöltött tisztét Buday vette át. Neki jutott az egyetemi, azaz állami tulajdonban lévő Érmészeti és Régészeti Intézet átadásának megalázó kötelessége (május 14–15.). Az új hatalom képviselői megígérték az Érem- és Régiségtár egyesületi tulajdonának tiszteletben tartását, de a fondorlatok, az erőszak minden lehetséges módját bevetették megszerzése érdekében. A román egyetem ünnepélyes megnyitása előestéjén, 1919. november 5-én Budayt Roska Mártonnal és Manz Albert rajzolóval egyetemben letartóztatták. A vád: az állam érdekei és a hadsereg ellen való propaganda, az ellenséggel való összejátszás. Az 1920. május 20-i hadbíróági tárgyaláson az ügyész halált kért, ám végül is mindhármukat fölmentették.²⁵ Közben Buday óraadóként állást vállalt a tanárhiánnyal küszködő református kollégiumban, középiskolai tankönyvet írt.

A trianoni békeszerződés megkötését követően, 1920. szeptember 29-én az itthon maradáshoz választó sorstársaival együtt letette az esküt az immár két éve berendezkedett román hatalomnak. A román egyetemi intézet visszafogadta, de alacsonyabb, adjunktusi beosztásban. Egyetemi alkalmazásával párhuzamosan az EME megbízottjaként gondoskodni tartozott az egyetemi kezelésben lévő gyűjtemények karbantartásáról, megőrzéséről. Kettős beosztásában oroszánrészt vállalt a két gyűjtemény szétválasztásában. Kényes szerep jutott neki, hiszen az egyesületi tulajdon jogellenes megszerzésétől vezettetve a román fél a fondorlatok, az erőszak legaljasabb eszközeinek alkalmazásától sem riadt vissza. Budaynak a védekezés korlátozott lehetősége maradt. Például az apahidai népvándorlás kori fejedelmi kincset a lakása és a képtár közti ajtóközben, Madarász Viktor hatalmas kompozíciójának (Bethlen Gábor tudósai körében) takarásában rejtette el.²⁶ A huncutság kiderülése után az egyetem vezetősége a leleteket a központi épületben álló páncélszekrényben „helyezte biztonságba.” Ma a bukaresti múzeum büszkeségei közt mutogatják. Szegedi munkatársa, Banner János szerint „Ez az idő volt életének tudományos eredményekben legszegényebb, de nemzeti célok szolgálatában leggazdagabb szakasza.”²⁷

Budayék vonata 1924. augusztus 14-én lépte át a román–magyar határt 620 kilónyi poggyásszal. És emlékek sokaságával. A legkedvesebbeket egy ötalakos, Rembrandt *Doktor Tulp doktor anatómiai előadása* című képére emlékeztető kompozíció őrizte. Az alkotás bal szélén Pósta Béla kezében egy agyagedénnyel, középen a legelső tanítványoknak a tárgyra figyelő és a magyarázatot követő csoportja (Buday, Kovács, Roska), jobb felől, kissé távolabb a legutolsóként érkezett, ám legkorábban eltávozott, a hősi halottak útját választó Létay Balázs. Meglehet ugyan, hogy a feltételezés téves, és a megrendelő a festményt már új otthonában, Szegeden készítette el. Lényeges a tény maga: a Tisza-parti városban lévő lakásán Buday naponta elbeszélgetett kolozsvári élete osztályrészeseivel.²⁸

Szegedre költözése után a hatalom megtagadta tőle a kolozsvári hazalátogatás lehetőségét. Nem érthette meg az egyetem 1940-es hazaköltözését. Meg kellett elégednie a sírjánál egykor elhangzott búcsúztató szöveg kolozsvári újraközlésével.²⁹

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

ENTM C₁

Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum, Jelenkori Gyűjtemény (Contemporană), Fond Istoria Muzeului – Múzeumtörténeti Fond. Kolozsvár.

MNL K

Magyar Nemzeti Levéltár, Polgári kori kormányhatóságok levéltárai. Budapest.

MNM RAHA

Magyar Nemzeti Múzeum, Régészeti Adattár, Hagyatéki Anyagok, Buday Árpád hagyatéka. Budapest.

²⁵ ELLENZÉK 1920, 3.

²⁶ MNM RAHA 478.213. Buday-hagyaték. Buday Árpád a szegedi Egyetemi Tanácsnak. Szeged, 1936. május 20.

²⁷ FJTE RI 1937, 6–7.

²⁸ A dokumentumértékű művészi alkotás másolatáért az egykori fénykép kitartó felkutatójának, Pintér-Nagy Katalinnak vagyok hálás lekötelezettje.

²⁹ BANNER 1944. A kegyeletes különlenyomat egy példányának Bóna Istvánné Horváth Jolánnak köszönhetően vagyok boldog birtokosa, féltő őrzője.

IRODALOM

BANNER J.

1944 *Gyászbeszéd Buday Árpád ny. r. tanár ravatalánál*. Különlenyomat. Kolozsvár.

BUDAY Á.

1910 A római limes Németországban. Tanulmányúti beszámoló. *Dolgozatok* 1. 1–117.1914 *Római felirattan*. Kolozsvár.1918 Régészeti kutatás Albániában. *Dolgozatok* 9. 1–108.1919 A dobрудzsai Trajanus-sánczok. *Dolgozatok* 10. 126–146.

CAGNAT, R.

1898 *Cours d'épigraphie latine*. Paris.

ELLENZÉK

1920 Buday Árpád és Roska Márton egyetemi tanárokat felmentették. *Ellenzék* 41. 110. (1920. május 27.) 3.

FJTE RI

1937 Dr. Buday Árpád 1879–1937. *DolgSzeg* 13. 1–24.

GUDEA, N.

1989 *Porolissum. Un complex arheologic daco-roman la marginea de nord a Imperiului Roman I. ActaMP* 13. Zalău.

PÓSTA B.

2013 *Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának története*. ETF 279. Kolozsvár.

SAS P.

2003 Buday Árpád kolozsvári évei. In: Pál-Antal Sándor et al. (szerk.): *Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, 487–509.

VINCZE Z.

2014 *A kolozsvári régészeti iskola a Pósta Béla-korszakban (1899–1919)*. Kolozsvár.

ÁRPÁD BUDAY PREPARING FOR HIS VOCATION IN SZEGED (Summary)

Árpád Buday (1879–1937) was the first of Béla Pósta's students who later became his colleagues. In 1899, the leadership of the Transylvanian Museum Association appointed the second-year student as fellow of the Collection of Coins and Antiquities and in 1900 as its first intern. In 1901, as a fourth-year student he was elected assistant professor of the Institute of Archaeology. In 1903, Buday graduated as teacher of history and Latin. In 1906, as a secondary school teacher, he was appointed to the university institute and collections of the association. In the next year, he was awarded a PhD degree in archaeology, ancient history and art history with *summa cum laude*. In 1911, he became privat-docent and in 1917, was appointed public extraordinary professor. His colleagues considered him a future chair of the department of ancient history and archaeology to be founded. Pósta directed his student towards provincial Roman studies and the *limes* research started by Károly Torma. Buday extended his domestic studies by a foreign trip. After Pósta's death, the Transylvanian Museum Association assigned him to lead the Collection of Coins and Antiquities. In 1924, he moved to Szeged and started archaeological education in his master's spirit. However, he had to secede his field of research.